

ION HELIADE RĂDULESCU'S POSITION IN THE ROMANIAN POETRY OF THE 19TH CENTURY

Andreea Sabina Napeu
PhD Student, University of Pitești

Abstract: Ion Heliade Rădulescu was an important personality in the 19th century, hall-marking the literature of that time, on the one hand, and the language, on the other hand. His literary creation is extremely valuable due to the fact that he tapped various subjects and literary genres. Moreover, being a romantic writer, Heliade was a pioneer in the Romanian literature because his poetic work was one of the ways wherethrough the Romanticism not only got into our literature but also it managed to assert.

Keywords: Romanticism, poetry, patriotism, lyrism, modernization

1. Ion Heliade Rădulescu și romantismul pașoptist

Ion Heliade Rădulescu (1802-1872), supranumit și un om al timpurilor noi, a fost un reprezentant de seamă al generației pașoptiste. El a fost un „creator pretutindeni, desfășurat deopotrivă în viață și în artă, înzestrat cu mari însușiri și cu tot atât de mari cusururi” (Țugui, 1984, p. 9).

Pașoptismul reprezintă prima etapă prin care influența occidentală se manifestă în cultura română, un moment de referință în procesul modernizării civilizației naționale, având funcții multiple. În primul rând, pașoptismul avea funcția de instrument metodologic (de periodizare a secolului al XIX-lea între anii 1830-1860); în al doilea rând, pașoptismul reprezenta un concept sociologic, prin ideea de modernizare; în al treilea rând, este vorba de conceptul estetic concretizat prin punerea bazelor curentului romantic. Astfel, pașoptiștii – „oamenii începutului de drum” – au încercat să realizeze o sincronizare cu veacul, fără a renunța la ideea de identitate națională. Cu alte cuvinte, în perioada pașoptistă se clădește literatura română modernă, schițându-se identitatea națională.

Revenind la conceptul estetic și la ideea de romantism, perioada romantică este o perioadă de acumulare, dar și una în care se realizează rapid arderea etapelor care se derulau

consecutiv în literaturile occidentale. Romantismul pașoptist, un curent cultural-literar, reprezenta, de fapt, o aspirație colectivă către creație, având drept caracteristici autohtonismul, colorarea națională (particularizarea), precum și interesul pentru istoria națională. În plus, romantismul românesc este, de fapt, de tip Biedermeier, o variantă degradată a romantismului din Europa anilor 1790-1815. Acesta se caracterizează ca fiind impur, având o predilecție către compromisuri stilistice, dar și către valori morale înalte. Conform lui Nicolae Manolescu, romantismul românesc poate să se încadreze în acest tipar „atât prin eclectismul său, cât și prin înclinația către forme neradicale și detotalizate, către istoric și etnic, cu precizarea că el comportă nuanțe absolut particulare ce se cuvin relevate. Chiar și strict istoric, epoca romantică se suprapune la noi acestui al doilea romantism european” (Manolescu, 1997).

Se poate spune, așadar, că Ion Heliade Rădulescu este un romantic român din perioada pașoptistă prin prisma faptului că tendințele acestui curent se manifestă într-un mod mai vizibil la el în comparație cu alți scriitori de la acea vreme. Secolul al XIX-lea se caracterizează prin inovații care s-au impus în spațiul cultural românesc, „a căror esență este democratizarea culturii” (Țugui, 1974, p. 74), iar în cadrul acestui demers, rolul lui Ion Heliade Rădulescu este unul însemnat.

2. Creația poetică

Activitatea lingvistică a lui Ion Heliade Rădulescu este compusă din două etape distincte. Prima etapă – cea premergătoare anului 1840 – se caracterizează prin conturarea unor idei valoroase în privința dezvoltării culturii române, în timp ce a doua etapă – după anul 1840 – se definește printr-o gândire extremistă, scriitorul îndreptându-se către italianism.

George Călinescu îl cataloghează pe Ion Heliade Rădulescu drept „personalitatea cea mai mare a literaturii” (Călinescu, 1979, p. 159), un scriitor de mare anvergură cu ajutorul căruia s-au pus temeliile literaturii și culturii române. Contribuția deosebită în probleme legate de limbă și stil l-a transformat pe Heliade în primul scriitor modern și „părintele limbii literare pe care o întrebuițăm astăzi” (Țugui, 1984, p. 18). În domeniul literaturii, ideile teoretizate în prima parte a activității sale l-au propulsat pe Heliade în poziția de mentor al întregii generații de scriitori din acea perioadă. Pornind de la ideea iluministă conform căreia literatura este o cale prin care se poate realiza evoluția unui popor, Heliade „a desfășurat o prodigioasă activitate de stimulare a creației literare originale” (Heliade Rădulescu, 1969, p. 20). Literatura prinde formă având la bază o realitate sigură; de aici derivă principiul valorificării specificului național al literaturii, stilul literar al unui popor care subordonează astfel stilurile individuale.

Mai mult decât atât, este necesar ca personalitatea fiecărui scriitor să se reflecte în operele literare.

Ca scriitor, Ion Heliade Rădulescu s-a adaptat specificului literaturii din prima jumătate a secolului al XIX-lea, prin următoarele aspecte: eliberarea de orice dogmă, stabilirea statutului spiritual și social al artistului, credința în idealuri care provin din convingeri democratice și umanitare puternice, prin orice mijloace. Prin urmare, Heliade s-a îndreptat către romantism. Curentul literar pe care l-a abordat este însă romantismul de tip Biedermeier, dar „pătruns de spiritul primului romantism ardent și universalist” (Manolescu, 2014, p. 26). Din perspectivă temperamentală, Heliade este un scriitor romantic prin „tumultoasa viață interioară, vizionarism, privirea antitetică a lumii, tentația timpurie a angajării în bătăliile vieții, curiozitatea mereu vie în fața misterelor existenței individuale și universale” (Țugui, 1984, p. 130).

Opera poetică originală a lui Heliade are un caracter modest ca întindere, însă este valoroasă prin imboldul creator, prin multitudinea de genuri abordate, dar, mai ales, prin asigurarea căii de pătrundere a romantismului în literatura română. Cu toate că romantismul nu a creat o poezică, ci s-a axat pe definirea funcțiilor poeziei, în opoziție, așadar, cu clasicismul, Heliade sesizează că unele dintre aspectele esențiale ale poeziei erau armonia și muzicalitatea versurilor. Altfel spus, orice creație lirică era ca o melodie. El încearcă o definiție a poeziei ca fiind „cea mai veche dintre toate artele și una dintre cele mai naturale omului” (Popovici, 1977, p. 53), iar prin ea ies la suprafață cele mai tainice sentimente ale omului. Poezia avea caracter moralizator. În același timp, era și un instrument de creare a unei limbi și a unor modele literare. Poezia constă în „descrieri, în sentiment, întru înălțarea duhului și a inimii, și într-aceeași vreme își are scaunul său în armonia vorbelor și mărimea limbei” (Heliade Rădulescu, 1969, p. 176).

Apogeul creației poetice a lui Heliade a fost atins între anii 1830-1850; talentul său poetic a fost apreciat din perspectiva amplă a fenomenului literar existent în acea perioadă, dar s-a diminuat odată cu analizarea fragmentară. Tocmai arderea etapelor și ascensiunea rapidă într-un timp scurt sunt răspunzătoare pentru plasarea „cotelor valorice” (Țugui, 1984, p. 129) ale poeziei la un nivel ridicat, spre deosebire de proză. Prin comparație cu Mihai Eminescu, succesorul său, Heliade nu era situat pe o treaptă inferioară, ci ambiția și perseverența de a reuși îl supuneau la eșecuri inevitabile și mult mai sesizabile la acea vreme.

Heliade aprecia poezia ca artă și credea cu tărie în caracterul ei modelator. Totodată, spiritul său poetic, dar și cel critic s-au dezvoltat pe întregul său parcurs literar. Scriitor de formație clasică, acesta se simte atras de poezia romantică, însă nu va abandona clasicismul,

traducând în continuare operele clasicilor, tocmai pentru a facilita dezvoltarea poeziei în literatura noastră română și pentru a le asigura succesorilor lui bazele unei culturi propice scrierii. În ceea ce privește sursele de inspirație folosite, opera poetică a lui Heliade urmează exemple variate: de la Dante la Lamartine și Victor Hugo. Pe de o parte, o latură a poeziei lui Heliade este reprezentată de poezia paradisiacă, ideală, în comparație cu *Divina Comedie*, scriitorul devenind cel mai „dantesc” poet român (Heliade Rădulescu, 1969, p. 267). Pe de altă parte, intervine poezia romantică, în două faze: prima - de inspirație lamartiniană, importantă pentru modernizarea liricii românești, iar a doua - de inspirație hugoliană, care reprezintă, de fapt, lupta pentru ideal. Toate aceste modele nu au însemnat altceva decât un punct de plecare în stabilirea unor teoretizări care, mai târziu, vor sta la baza culturii române în întregul său proces de dezvoltare. Pentru Heliade, cel mai important lucru era să scrie, o dovadă în acest sens fiind și îndemnul adresat tinerilor scriitori: „Nu e vreme de critică, copii; e vreme de scris; să scrieți cât veți putea și cum veți putea.”

Cu toate că, potrivit mărturisirilor proprii, Heliade a început să scrie încă din anul 1821, poezia heliadistă și-a făcut debutul odată cu publicarea volumului *Meditații poetice dintr-ale lui A. de Lamartine. Traduse și alăturate cu alte bucăți originale din D. I. Eliad*, în anul 1830, iar ulterior, în anul 1836, toate scrierile sale au fost reunite în volumul *Culegeri din scrierile lui I. Eliad de proze și de poezie*, din care cele mai reprezentative scrieri sunt *Serafimul și Heruvimul*, *Visul* și *O noapte pe ruinele Târgoviștei*. Cele două volume conțin o notă pregnantă a liricii lamartinienne, mai ales din punct de vedere al structurii și al ideilor, însă nu se ridică la același nivel al modelului de la care pornește în demersul său. Sub forma unei meditații pe tema condiției umane, poezia *Serafimul și Heruvimul* prezintă, de fapt, existența aflată sub semnul dualității divinității. Prin această meditație, Heliade se plasează în lirica modernă. *Visul*, una din cele mai comentate scrieri ale autorului, apare ca o continuare a poemului anterior, iar motivul principal din poezie este viața percepută ca vis; în acest sens, Heliade este primul scriitor care introduce în literatura română acest motiv, fiind continuat apoi de Mihai Eminescu în scrierile sale. Cele mai reușite poezii ale lui Heliade sunt însă cele de inspirație patriotică, un exemplu în acest sens fiind *O noapte pe ruinele Târgoviștei*. Această poezie prezintă unul dintre motivele specifice liricii pașoptiste: ruinele. Acest motiv era des întâlnit la scriitori precum Grigore Alexandrescu, C.D. Aricescu sau Vasile Cârlova. Totodată, poezia cu temă patriotică aducea un suflu nou în epocă.

Un alt volum reprezentativ este *Căderea dracilor*, din anul 1840. Dorind să dezvolte creația poetică având la bază o schiță de plan unitar, aceasta se concretizează în anul 1858, în

Biblice; în ideea de a crea o istorie a umanității, opera cuprindea patru părți (*Biblice, Evanghelice, Patria sau Omul social și Omul individual*), sub forma unui poem de mare întindere - *Umanitatea*.

Capodopera lui Ion Heliade Rădulescu este însă balada *Zburătorul*, care a apărut în *Curierul Românesc*, în anul 1844. Balada valorifică mitul folcloric al zburătorului, care a fost amintit în literatura română și de Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei*. Zburătorul lui Heliade este un motiv premergător liricii abordate de Mihai Eminescu sau George Coșbuc, în literatura română, iar în același timp, se apropie de zburătorul lui Victor Hugo, în literatura universală. Creația lui Heliade este un monolog alcătuit din trei părți (partea I și a III-a ca baladă, iar partea a II-a ca pastel). Segmentul al II-lea înfățișează pastelul înnoptării, o temă frecventă la romantici. În plus, pastelul reprezintă o combinație a lamartinismului cu eresurile populare.

3. Concluzii

Ion Heliade Rădulescu este un deschizător de drumuri, teoretizările lui având un ecou puternic atât în domeniul limbii, cât și în domeniul literaturii române. Contribuțiile sale în literatură au fost definitorii, concretizându-se sub forma evidențierii, în primul rând, a misiunii pe care o are literatura, de fapt: una educativă, moralizatoare. În același timp, Heliade se înscrie în romantism într-un mod persuasiv, devenind un „romantic român, și anume unul ce și-a asumat mari responsabilități în cultura vremii sale” (Țugui, 1984, p. 81). Heliade rămâne o figură emblematică a romantismului pașoptist, iar ideile sale moderne s-au dovedit a fi triumfătoare. Deschiderea către noi orizonturi, inteligența, ambiția, curajul, dar și spiritul inovator au făcut din Heliade un scriitor total, o „personalitate distinctă ce nu se putea naște decât în epoca lui” (Țugui, 1984, p. 295); în fond, Heliade este produsul epocii respective. El va rămâne în istorie drept un ctitor al culturii românești, iar întreaga literatură română modernă poartă amprenta heliadismului.

4. Bibliografie

1. Angheliescu, 1986 – Angheliescu, Mircea, *Ion Heliade Rădulescu: O biografie a omului și a operei*, București, Editura Minerva.
2. Călinescu, 1979 – Călinescu, George, *Istoria literaturii române. Compendiu*, București, Editura Minerva.
3. Heliade Rădulescu, 1969 – Heliade Rădulescu, Ion, *Scrieri alese*, București, Editura Tineretului.

4. Manolescu, 2014 – Manolescu, Nicolae, *Istoria literaturii române pe înțelesul celor care citesc*, Pitești, Editura Paralela 45.
5. Manolescu, 1997 – Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, București, Editura Fundației Culturale Române.
6. Popovici, 1977 – Popovici, Dimitrie, *Studii literare: Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu. Volumul III*, Cluj Napoca, Editura Dacia.
7. Țugui, 1984 – Țugui, Grigore, *Ion Heliade Rădulescu. Îndrumătorul cultural și scriitorul*, București, Editura Minerva.